

także niezrównanym źródłem wiedzy o ważnych postaciach stanowiących o charakterze rosyjskiego życia literackiego drugiej połowy XX w., a przez to wpływających i na jego obecny stan. Emocjonalność, jednostronność, poczucie krzywdy sąsiaduje tu z dążeniem do jasności, rzetelności i ukazania prawdy historycznej. Te cechy książki stanowią o jej dodatkowej wartości i skłaniają do refleksji, potwierdzają one bowiem fakt, że literatura rosyjska XX w. jest niezwykle różnorodna i wielobarwna, a jej odczytywanie wymaga uwzględnienia wielogłosowości, kontekstu i zmian perspektywy.

Monika Sidor
Katedra Literatury Rosyjskiej KUL

Sacrum i Biblia w literaturze ukraińskiej, red. Ihor Nabytowycz, Lublin: Wydawnictwo Ingvarr 2008, ss. 812 (*Sacrum i Біблія в українській літературі*, ред. Ігор Набитович, – Lublin: Ingvarr 2008, ss. 812)

W ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci ukraińska tematyka w Polsce przeżywa renesans. Polska ukrainistyka obok osiągnięć w badaniach językoznawczych szczyti się również określonymi osiągnięciami w badaniach nad literaturą ukraińską. Konferencje literaturoznawcze poświęcone zarówno ogólnej problematyce literatury ukraińskiej, jak i oddzielnym aspektom teoretycznym w badaniach literaturoznawczych prowadzonych w Zakładzie Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie, zainicjowane przez profesora tegoż Uniwersytetu Ihora Nabytowycza, pozwalają nie tylko na określenie strategii w prowadzeniu badań naukowych, ale również na wskazanie perspektywy współpracy naukowej w przyszłości w Unii Europejskiej, której pełnoprawnym członkiem – chciałoby się w to wierzyć – kiedyś zostanie Ukraina.

Badania nad literaturą ukraińską od strony *sacrum* oraz światopoglądu religijnego w literaturoznawstwie polskim mają dość dawną tradycję. Za jej założyciela należy uważać profesora Ryszarda Łuźnego. Analogiczne badania, lecz od strony językoznawczej, już od wielu lat prowadzi profesor Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS Michał Łesiów. O rozwoju tego typu dociekań i wyznaczaniu nowych horyzontów badań literaturoznawczych w Polsce, Ukrainie oraz innych krajach, gdzie istnieje ukrainistyka, świadczy tom artykułów naukowych pt. *Sacrum i Biblia w literaturze ukraińskiej*, wydany pod redakcją I. Nabytowycza.

Omawiana pozycja zawiera ponad pięćdziesiąt publikacji w języku ukraińskim i polskim. Autorami ich są badacze pochodzący z różnych ośrodków uniwersyteckich Polski, Ukrainy, Niemiec oraz Kanady. Reprezentują oni najgłówniejsze kierunki badań kategorii *sacrum*, artystycznego przedstawienia aspektów religijnych oraz oddziaływania Biblii w piśmiennictwie ukraińskim. Tom przedstawia dość pełny obraz współ-

czesnego stanu takich badań, ich pole i paradygmat, określa przyszłą drogę owych dociekań naukowych. Każdy artykuł poprzedza adnotacja w języku angielskim. Artykuły w języku polskim posiadają obszerne streszczenie po ukraińsku, natomiast ukraińskojęzyczne – po polsku. Szczegółowy indeks imion upraszcza odnajdowanie nazwiska każdego autora oraz odsyła do jego publikacji w tekście.

Tom składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy, *Sacrum w literaturze ukraińskiej*, poświęcony jest różnorodnym aspektom przejawu *sacrum* w piśmiennictwie ukraińskim XIX-XXI st. Zamieszczone w rozdziale artykuły pozwalają dostrzec szeroki zasięg współczesnych zainteresowań naukowych, przejawy oraz obecność kategorii *sacrum* w ludzkim życiu. Badania te prowadzone są na różnych płaszczyznach typologicznych: począwszy od genologicznych, morfologicznych i tematycznych, poprzez całe epoki, szkoły oraz kierunki literackie, na poetyce i stylach literackich kończąc. Między innymi można wyodrębnić tutaj kilka artykułów, wskazujących na strategię badań nad fenomenem *sacrum* w literaturze beletrystycznej: *Kategoria sacrum i literatura piękna: de-skrypcja struktury i strategii badań* (Ihor Nabytowycz), *Archetypy literackie w światowym kontekście literackim* (Anatolij Niamcu).

Następnie przedstawienie problematyki w tomie uzyskuje charakter diachroniczny: Switłana Nemisz-Wardewanian zajmuje się gnostycznymi interpretacjami starotestamentowej opowieści o Kainie i ich percepcją w ukraińskiej kulturze werbalnej, Jewhen Dżydzżora – światopoglądowymi konstantami sakralnymi postrzegania rzeczywistości w recepcji autora *Historii wojny judejskiej*, Ołeksandra Ałeksandrowa interesuje problem autorstwa w ukraińskiej literaturze średniowiecznej. Arcybiskup Ihor Isiczenko poddaje analizie koncept „Bożego milczenia” i retorykę tekstu ascetycznego, Jurij Pełeszchenko – wątek Wielkiego Piątku w literaturze ukraińskiej późnego średniowiecza jako kanon i tradycję apokryficzną. W przestrzeni literackiego renesansu oraz baroku Myrosław Trofymuk przedstawia korelację doktryny renesansowej z ukraińskim światopoglądem chrześcijańskim (na podstawie kursów poetyki Akademii Kijowsko-Mohylańskiej). Natalia Łewczenko bada figurę *sensus plenior* jako paradygmat sakralny hermeneutyki biblijnej w ukraińskiej prozie barokowej. Leonid Uszkałow bada przekładową poezję ukraińską XVII-XVIII wieku jako zjawisko o charakterze sakralnym, zaś Ołena Matuszek – *sacrum* w działalności i twórczości Łazara Baranowycza.

W kontekście okresu nowożytnej literatury ukraińskiej Borys Bunczuk przedstawia badanie wątków religijnych w poezji Iwana Franki okresu drohobyckiego, natomiast Zenon Huzar – *universum* religijne oraz kontekst narodowy w poezji i prozie artystycznej Iwana Franki. Sylwia Wójtowicz podejmuje analizę kategorii *sacrum* w dramacie Łesi Ukrainki *Orgia*, zaś Agnieszka Matusiak bada obraz kobiety w twórczości „Młodej Muzy” (fenomen Sofii-Wiecznej Kobiecości w prozie Mychajła Jackiwa).

Tematem badawczym Mariany Komaryci jest ukraińska „krytyka katolicka” w kręgu dyskursu literatury międzywojennej XX wieku. Jarosław Poliszczuk przedstawia *sacrum* Mychajła Żuka – artyści na tle kulturowych aberracji jego epoki. Ołeh Bahan skupia się na sakralnych podstawach liryki poetów-wisnykowców, Tetiana Riazancewa na wybranych osobliwościach poezji religijnej Ołeksy Stefanowycza, natomiast Irynę Rusnak interesuje temat *sacrum* w życiu duchowym człowieka (na materiale prozy

Ułasa Samczuka). Sniżana Czerniuk bada wymiary sakralne w świecie przedstawionym Todosia Os' maczky, a Jarosław Rozumnyj w artykule *Między pozaziemskim i ziemskim ciężeniem* przedstawia szeroką analizę religijnych tematów i motywów w poezji ukraińskiej XX w. (na przykładzie twórczości „szistdesiatnykiw”).

Uobecnienie się kategorii *sacrum* od drugiej połowy XX w. po dzień dzisiejszy przedstawiono w artykułach Tadeusza Karabowicza, który przeanalizował wątki sakralne w poezji Grupy Nowojorskiej, Natalii Peśenzenko – o chrześcijańskich religijno-obrzędowych modelach w ukraińskiej prozie chimerycznej (na podstawie powieści Wasyla Zemlaka *Zgraja Łabędzi*), Wałentyny Charchun – o uświęceniu profanum w literaturze ukraińskiej okresu totalitarnego oraz Iryny Betko – o postawie religijnej podmiotu w ukraińskiej prozie nowej fali (na przykładzie wybranych utworów Jurija Andruchowycza, Oksany Zabuzko, Jurija Izdryka).

W rozdziale drugim tomu, pt. *Paradygmat biblijny literatury ukraińskiej*, głównym przedmiotem badań jest literatura ukraińska w kontekstach biblijnych, funkcjonowanie tradycji kulturalnej, globalizm Pisma Świętego oraz piśmiennictwa ukraińskiego w ciągu ostatniego tysiąclecia. Jurij Peśenzenko przedstawia Biblię jako klucz do poznania średniowiecznej literatury ukraińskiej, arcybiskup Ihor Isiczenko – biblijne paradygmaty ascetycznej strategii dawnej ukraińskiej hagiografii. Tetiana Riazancewa bada poezję metafizyczną Łazara Baranowycza, Tetiana Trofymenko – transformację tekstu biblijnego w traktacie pasywnym Dmytrija Tuptały, Ołeksandra Trofymuk – tradycję biblijną jako element generujący metody twórczej epoki baroku (na materiale świeckich panegirycznych poematów Pyłypa Orłyka), Natalia Łewczenko – percepcję Biblii w dychotomicznej sensowej wertykalności znaków werbalnych, alegoryzującej świadomości baroku (na przykładzie twórczości Hryhorijsa Skoworody).

Hennadij Noha w swym artykule prowadzi czytelnika po metaforycznych ścieżkach biblijnych Hryhorijsa Skoworody, zaś Wira Sułyma bada motyw zmartwychwstania Chrystusa w dialogu Hryhorijsa Skoworody *Potop zmijiny* (XVIII w.) oraz w wielkanocnych przypowieściach Wasyla Hreczułewycza (XIX w.) w kontekście osobliwości hermeneutyki i poetyki. Marharyta Borodinowa pisze o swoistości „dialogu” literatury ukraińskiej pierwszej połowy XIX w. z Biblią, Wasyl Pacharenko – o teodycei Szewczenki. Mykoła Bondar bada stosunki Iwana Franki i Biblii po raz pierwszy publikując mało znane i nieznane przekłady oraz prześpiewy. Wiktoria Durkałewycz rozpatruje Biblię jako źródło recepcji twórczej w późnej prozie Iwana Franki. Łesia Demśka-Budzulak przedstawia interpretację wartości chrześcijańskich we wczesnym modernizmie ukraińskim.

Stepan Chorob przeanalizował transformację form misterium ukraińskiego modernistycznego dramatu religijnego, Hanna Hadżyłowa – kolizje egzystencjalne wczesnego chrześcijaństwa (na przykładzie tekstów dramatycznych Łesi Ukrainki). Switłana Kyryluk zajmuje się pytaniem konfliktu osobowości w noweli Ołeksija Pluszcza *Namiętny myśliciel* i *Nauczyciel*, natomiast Irynę Dmytriw interesuje symbolika anielska w poezji „Łohosiewców”.

Ihor Kaczurowśkyj dogłębnie bada ukraińską poezję wielkanocną, a Roman Ziń – motywy bożonarodzeniowe w poezji ukraińskiej.

Julię Osadczą inspirują reminiscencje biblijne w noweli Mykoły Chwyłowego *Ja (Romantyka)*, zaś Wasyla Zwarycza – obrazy biblijne w poetyckim pojęciu Mykoły Zerowa.

Iryna Szałata-Barna skupiła się na dychotomii światów – Bożego i szatańskiego w powieści *Rotunda zbrodniarzy* Todosa Ośmaczki, Natalię Pełeszenko interesował motyw wanitatywny Eklezjasty w literaturze ukraińskiej lat 1960-1980 (na przykładzie utworów O. Ilczenka, W. Drozda, W. Szewczuka). Ihor Nabytowycz poddał analizie stylizacje biblijne jako element tworzący styl w prozie ukraińskiej XX wieku, Wołodymyr Antofijczuk przeanalizował tom artykułów pt. *Biblia i kultura* w kontekście współczesnych badań literaturoznawczych. Omawiany tom zamyka *Sacrum i Biblia w literaturze ukraińskiej* artykuł Zoriana Łanowyk *Biblia w hermeneutycznym Univer-sum humanistyki filologicznej i aktualne problemy hermeneutyki biblijnej*, który można uważać za pewnego rodzaju podsumowanie najnowszych badań nad Biblią we współczesnym literaturoznawstwie ukraińskim.

Koniec tomu wieńczy wybrana bibliografia, którą zebrał Redaktor wydania. Jest to prawie 2000 jednostek – publikacje, które ukazały się na Ukrainie w ciągu ostatnich dwóch dziesięcioleci, a także wydane poza granicami Ukrainy – w drugiej połowie stulecia. Należy stwierdzić, że ta bibliografia jest bardzo ważnym uzupełnieniem opublikowanych w tomie badań.

Światopogląd religijny, tradycje narodowe, język oraz kultura nadal pozostają jednym z najważniejszych czynników istnienia w czasie oraz przestrzeni wspólnot ludzkich. Wzajemne poznanie ich prowadzi do wzajemnego wzbogacenia, do burzenia negatywnych stereotypów oraz nieporozumień między narodami, daje szeroką perspektywę w rozbudowie stosunków dobrosąsiedzkich między nimi.

Naukowy tom poświęcony problemom badań nad funkcjonowaniem kategorii *sacrum* oraz Biblii w literaturze ukraińskiej (od średniowiecza – czasów Ukrainy-Rusi aż do epoki modernizmu i postmodernizmu), jest jeszcze jedną cegiełką w budowaniu polskiego ukrajinoznawstwa oraz w badaniach nad ukraińską literaturą piękną w kontekście europejskim, a zresztą i w szerszym. Omawiany tom ma cechy wydania monograficznego i jest swoistym uogólnieniem procesu rozwijania oraz podsumowaniem bardzo aktywnych badań nad sformułowaną problematyką w ciągu ostatniej ćwierci stulecia.

Jednocześnie tom *Sacrum i Biblia w literaturze ukraińskiej* stanie się ważnym elementem polsko-ukraińskich stosunków kulturalnych oraz naukowych, a także będzie stymulować podobne badania literaturoznawcze w ośrodkach naukowych różnych krajów Europy, Kanady i Stanów Zjednoczonych, gdzie jest badana problematyka ukrajinoznawcza.

Lubomyr Puszak
Instytut Filologii Słowiańskiej KUL